

Doç. Dr. F. Sâkine Eruz
İstanbul Üniversitesi
Almanca Mütercim-Tercümanlık
Anabilim Dalı

Çeviri Etkinliği Disiplinler Arasından Çeviriye Bakış,
Dr. Mine Yazıcı*, Multilingual Yayınevi, İstanbul 2003

Disiplinler Arasından Çeviriye Bakış

Mine Yazıcı'nın "*Çeviri Etkinliği*" başlıklı kitabı 2003 yılında Multilingual Yayınevi tarafından yayımlandı. Kitap, 2003'e değin dilbilim ve yazınbilim kitapları yayımlayan Multilingual Yayınevinin çeviribilim alanındaki ikinci kitabıdır. Yazıcı, 254 sayfalık bu kitapta disiplinlerarası bir bilim dalı olan çeviri etkinliğini kütüphanecilik ve çeviri etkileşimi çerçevesinde ele alıyor. Yapıtın odak noktasını yazarın önsözde de belirttiği gibi "*çeviri yayınların evrensel olarak bilgi üretimine ve bilimsel geleneğin oluşumuna etkisi*" konusu oluşturmaktadır. Çevirinin disiplinlerarası özelliğini vurgulayan kitap bu anlamda kendi alanında öncü bir yapıt olma özelliğini taşıyor. Kitap yayınevinden ya da İnternet (ideefixe / kitapyardu) üzerinden temin edilebilmektedir.

"*Çeviri etkinliği*" adlı yapıt dört bölümden oluşuyor. İlk üç bölüm üst bilim dalı olarak çeviribilimin ve kütüphane biliminin çeviri yayınlar aracılığıyla öteki disiplinlerin doğuşuna ve gelişimine tarihteki katkı ve etkisi üzerine. Son bölümde ise, her iki bilim dalının ön gördüğü bilimsel yöntemler aracılığıyla betimleyici bir inceleme örneği veriliyor ve gelecekte çeviri yayınların bilgi üretimine katkısını artırmak amacıyla bir model oluşturuluyor.

Çalışma tarihsel ve betimleyici inceleme olmak üzere iki ana bölümden oluşuyor. Tarihsel araştırmaya dayanan ilk bölüm kronolojik olarak üç evreye ayrılmış, son bölümde ise, betimleyici araştırmaya yer verilmiştir. Bu bölümler sırasıyla şu başlıklar altında yer alıyor: I. Bölüm: *Disiplinlerarası Bilim Olarak*

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Öğretim Elemanı

Çeviribilim ve Kütüphane Bilimi İlişkisinin Kavramsal Ve Tarihsel Gelişimi; II. Bölüm: *Osmanlılarda Çeviri Etkinliği ve Kütüphaneler*; III. Bölüm: *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çeviri Etkinliği ve Kütüphaneler*; IV. Bölüm: *Disiplinlerarası İletişim Olarak Çeviribilim ve Kütüphane Bilimi İlişkisinin Çeviri ve Telif Yayınlarında Yansıması*.

Birinci Bölüm'de disiplinlerarası araştırma kavramı başta olmak üzere çeviribilim ve kütüphane bilimi terimlerinin kavramsal olarak hangi süreçlerden geçerek son şeklini aldığı üzerinde duruluyor ve bu iki disiplinin çeviri yayınlardan ötürü, Ortaçağa kadar süren uygulama alanındaki kaçınılmaz iletişim ve etkileşimi tarihsel bir bağlama oturtuluyor. Bu bölümde kavramsal araştırmanın tarihsel bilgiyle bütünleştiği görülmektedir. Antik Çağ'dan Toledo okuluna kadar uzanan bu bölüm bir yerde çeviri sürecinin yanı sıra, çeviribilim sürecinin de bir irdelenmesi olarak değerlendirilebilir.

Kitabın *ikinci bölümünde* ise, 14. yüzyıldan başlayan ve 1453'te İstanbul'un alınmasıyla Hıristiyanlığın kültür anlayışının yanında yer alan İslamiyet'e dayalı bir kültür anlayışının, İmparatorluğun kuruluş ve yükseliş döneminde Osmanlı kimliği ile birleşerek nasıl bilimsel bir gelenek yarattığı incelenmiş ve başta eğitim kurumları olmak üzere elçilik ve Babıâli gibi resmi kuruluşların kütüphane ve çeviri etkinliğinin önem kazanmasında oynadıkları rol üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm Osmanlı tarihinde uluslararası ilişkilerin önem kazanmasıyla dönüm noktası kabul edilen Tanzimat dönemiyle başlamaktadır. Bu anlamda bu bölümde ilkin Osmanlı'nın yüzünü Batı'ya dönmesiyle birlikte kurulmaya başlayan dernekler ve bu oluşumların Osmanlı toplumundaki kültürel yaşama etkileri irdelenmektedir. Türkiye'nin kültürel ve bilimsel olarak yeni bir kimliğe büründüğü bir süreci kapsayan Cumhuriyet dönemi 1980 yılına değin irdelenmiştir. Kütüphanelerle, evrensel kültürü taşıyan çevirilerin Türk bilimsel geleneğini yaratmadaki işlevleri ve onun bir uzantısı ya da yansıması olarak toplumsal ve siyasal yapıya etkileri anlatılmaktadır. Bu bağlamda Telif ve Tercüme Dairesi, Telif ve Tercüme Heyeti, Tercüme Bürosu ve çeviri etkinliği, eğitim kurumları ve dönemin felsefi akımları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu şekilde çeviri etkinliği, toplumsal ve kültürel olaylar arasındaki ilişkiler kapsamında irdelenmiştir. Buraya kadar yapılan tarihsel araştırmada, uygulama alanında sürdürülen çeviri etkinliğinin, ulusal kültür ve bilgi üretimi açısından yapıcı bir etkisi olduğunu, çeviri yayınların özgün bilgi

üretimini tetiklediğini göstermekle birlikte, bilimsel geleneği oluşturmaya yetmediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Kitabın “*Disiplinlerarası İletişim Olarak Çeviribilim ve Kütüphane Bilimi İlişkisinin Çeviri Ve Telif Yayınlarında Yansıması*” başlıklı son bölümünde ise, çeviri etkinliğinin günümüzde nasıl sürdürülmesi gerektiği sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla betimleyici yöntemle kütüphane bilimi alanındaki çeviriler erek odaklı çeviri kuramlarından yola çıkarak incelenmiştir. Kütüphane bilimine yönelik çeviri yayınların analiziyle ilgili son bölüm , betimleyici çalışmayı kapsamaktadır. Bu bölümde inceleme malzemesi olarak söz konusu bilim dalında saygın bir başvuru kaynağı niteliği taşıyan dergilerdeki yazılar seçilmiştir. Bunlar sırasıyla, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni/Türk Kütüphaneciliği ve Kütüphanecilik Dergi’leridir. 1923 ve 2000 arasında çıkan çeviri yazılar seçilerek incelenmiş, ardından 1980-2000 yıllarında aynı dergide çıkan telif yazılarda atıfta bulunulan çevirilerin bibliyometrik atf analizinden bilgi yönetimi alanındaki çeviri yayınların bilgi üretimine gerçekten katkısı olup olmadığı sayısal verilere dayalı olarak çıkarılmıştır.

Bu bölümün birinci kısmında 1923-1980 yılları arasındaki çeviri yayınlar çeviribilimsel paradigmlar kullanılarak incelenmiştir. Betimleyici çalışma her ne kadar kütüphane bilimi alanındaki çeviri yayınları ilgilendirse de, bütünün bir parçası olarak, genelde Türk bilim geleneğinde çevirinin konumu ve işlevi konusunda okuyucunun çeviri alanında ufkunu açan veriler ve yeni hipotezler ortaya çıkmıştır. Ayrıca sayısal verilerin bulunması hem birinci bölümdeki bilgileri gerekçelendirmeye yararmış, hem de özgün yapıtlarda çeviri yayınlara ne oranda atıfta bulunulduğu ortaya çıkarılmıştır. Böylece ülkemizdeki 1980-2000 yılları arasındaki bilim geleneğinde çevirilerin etkisi konusunda bir bütünün parçası olarak aydınlatıcı çıkarımlarda bulunma olanağı da yaratılmıştır. Özetle bu bölümde çeviribilim kuramlarından yola çıkılarak betimleyici bir araştırmaya gidilmiş ve kütüphane bilimi alanındaki çeviriler erek odaklı çeviri kuramına dayalı olarak incelenmiştir. Disiplinlerarası bu araştırmada hem tarihte uygulama alanında çevirilerin ve kütüphanelerin bilginin yayılıp özüm senerek yeniden özgün bilgi üretimine katkısı üzerinde durulmuş, hem de kütüphane bilimi alanındaki çeviriler aracılığıyla öteki disiplinlere çeviri edinci kazandıracak bir örnek sunulmuştur.

Genel olarak kitapta , öncelikle evrensel bilgiyi taşıyan çeviri yayınların sistemli bir şekilde ulusal bellek işlevi gören kütüphanelerde yer alarak bilginin tabana yayılmasıyla gerçekleşeceği düşüncesi vurgulanıyor. Bu anlamda, hem

çeviri yayınların, hem de kütüphanelerin bilimsel geleneği, durağanlıktan kurtarıp, onu devingen bir sürece sokmada ne derecede etkin bir rol oynadıkları anlatılıyor. Bu anlatımı somutlaştırma sürecinde Yazıcı tarihsel olduğu kadar betimleyici incelemelerde de bulunuyor. Disiplinlerarası araştırma kapsamında, hem tarihte uygulama alanında çevirilerin ve kütüphanelerin bilginin yayılıp özümsemekle yeniden özgün bilgi üretimine katkısı inceleniyor, hem de betimleyici çalışmayla bir yandan kütüphane bilimi alanındaki çeviriler incelenirken öte yandan da öteki disiplinlere çeviri edinci kazandıracak bir örnek sunuluyor.

Sonuç olarak çalışmanın çeviribilim açısından önemi şu şekilde sıralanabilir: birincisi, bilgi üretimi açısından ülkemizde çeviri etkinliği tarihini son derece özgün ve çeviribilimle bağını kurarak gözler önüne sermesi; ikincisi, çeviribilimin kaçınılmaz bir parçası olan disiplinlerarası araştırmalara yön vermesi; üçüncüsü ise geleceğe yönelik olarak özellikle bilginin dizgeselleşmesinde büyük rol oynayan kütüphane bilimi alanındaki çeviriler üzerinde nitel ve nicel araştırmayı çeviribilim bakış açısından bir araya getirip, bütüncü üzerinde betimleyici bir inceleme örneği sunmasıdır. Bu yönüyle kitabın alışlageldik tarih kitaplarında olduğu gibi sadece geçmişteki bilgiyle sınırlı kalmadığı ve kitapta günümüz bakış açısından açıklayıcı yorumlara girildiği ve geçmişle gelecek arasında döngüsel bir düşünce akışı izlediği gözlemleniyor. Bu çalışma, bilimsel geleneğin oluşumu ve gelişiminde büyük payı olan, bununla birlikte ülkemizde adlarının konmasında dahi karmaşık bir süreç yaşanan iki bilim dalı arasında, böylesine derin bir araştırmaya geniş bir okuyucu kitlesine seslenecek şekilde girilmesi açısından öteki bilimlere olduğu kadar kendi bilim dalları adına da bir katkıda bulunuyor. Gerektiğinde ayrıntılı tablolarla incelenen çalışmaların döneme göre dağılımını da belirten kitap çeviri etkinliğine, çeviribilimsel gelişmelere ve kütüphanebilimine ülkemiz penceresinden bakıyor ve disiplinlerarası çalışmaların önemini gözler önüne seriyor. Bu anlamda kitabın okuyucu kitlesinin de birincil olarak çeviribilim, kütüphanebilimleri, çeviri tarihi, Türk toplumunda bilime yönelik altyapının oluşumunu merak eden akademisyenler ve bilim insanları olmasına karşın, kitap bu alanlarda çalışma yapan öğrencilere ve konuyla ilgili Türk ve yabancı okurlara da sesleniyor. Türkiye’de sosyal bilimlerde bu tür disiplinlerarası çalışmaların ve araştırmaların ne denli azyapıldığı düşünülürse, Mine Yazıcı’nın “Çeviri Etkinliği” adlı yapıtının bu alanda öncü yapıtlardan biri olma özelliğini içinde barındırdığını söyleyebiliriz.